

November 2005

Uddannelser i verdensklasse – tre tværgående temaer:

- 1. Strategi for internationalisering af uddannelserne**
- 2. De unge skal være tidligere færdige med deres uddannelser**
- 3. De gymnasiale uddannelser skal forberede bedre til at læse videre**

Regeringens debatoplæg til møde i Globaliseringsrådet

1. og 2. december 2005

Uddannelser i verdensklasse – tre tværgående temaer

Dette debatoplæg supplerer regeringens tidligere oplæg om folkeskolen, erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser. Oplægget præsenterer visioner og strategier for tre temaer, som går på tværs af de hidtidige drøftelser:

1. Strategi for internationalisering af uddannelserne
2. De unge skal være tidligere færdige med deres uddannelser
3. De gymnasiale uddannelser skal forberede bedre til at læse videre

1. Strategi for internationalisering af uddannelserne

Globaliseringen medfører, at studerende, medarbejdere og virksomheder i stigende grad bevæger sig på tværs af landegrænserne og samarbejder med folk i andre lande og kulturer. Det er derfor afgørende, at uddannelsessystemet kan bidrage til at tiltrække højt kvalificeret arbejdskraft og vækstvirksomheder og gøre danske unge i stand til at arbejde og begå sig internationalt.

Uddannelsesinstitutionerne og de studerende deltager allerede i mange internationale aktiviteter. Men der er behov for at sætte mere skub på udviklingen.

Danske unge, der uddanner sig i udlandet, er en vigtig kilde til ny viden og indsigt i Danmark. Derfor skal mange flere danske studerende have mulighed for at tage en uddannelse i udlandet. Via et nyt udlandsstipendium skal de studerende kunne få tilskud til studieafgifter, hvis de optages på et udenlandsk universitet eller en udenlandsk højskole af kvalitet. De studerende skal kunne tage de penge med, som det danske universitet eller højskole for videregående uddannelser ville have fået i tilskud, hvis de havde læst i Danmark.

De videregående uddannelsesinstitutioner skal hver især opstille relevante mål for deres deltagelse på det globale uddannelsesmarked, og de skal deltage mere i forpligtende internationalt samarbejde. Udbuddet af relevante fag og uddannelser på engelsk skal øges for at tiltrække flere af de bedste udenlandske studerende. Og der skal etableres superprofessorater for at tiltrække flere af de allerbedste forskere og undervisere til Danmark.

I grundskolen og ungdomsuddannelserne skal undervisningen i engelsk styrkes, og eleverne skal i højere grad deltage i internationale projekter.

2. De unge skal være tidligere færdige med deres uddannelse

Danske unge starter sent på at uddanne sig og er lang tid om det. Det mindsker beskæftigelsen og dermed velstanden. Og det sænker det generelle uddannelsesniveau. De unge udfører ofte ufaglærte job og medvirker derved til at øge det pres på ufaglærte, som er en følge af globaliseringen.

Der skal være plads til velbegrundede pauser og til at vælge om. Men det er et problem, at danske studerende er så sent færdige.

Forsinkelserne i uddannelsessystemet begynder allerede i folkeskolen, hvor mange børn starter relativt sent og mere end halvdelen tager 10. klasse med. Efter studentereksamen er det få, der umiddelbart går i gang med videre uddannelse. Og også i løbet af uddannelserne er der forsinkelser. Blandt andet bruger de universitetsstuderende ofte meget lang tid på at skrive speciale.

Der er behov for en bred indsats for at sikre, at de unge bliver tidligere færdige.

Optagesystemet og SU-reglerne skal indrettes, så de tilskynder de unge til at starte tidligere på at læse videre. Desuden skal SU-reglerne ændres, så de unge tilskyndes til færre forsinkelser undervejs i studiet. Der skal også stilles klare tidskrav til specialeskrivning. Og det skal fremgå af eksamensbeviset, hvor lang tid man har været om studierne.

Undervisningen efter 9. klasse skal rettes mod unge, som har behov for et særligt undervisningsforløb, som forbedrer deres forudsætninger for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Det vil samtidig bidrage til, at flere unge starter tidligere på en ungdomsuddannelse.

3. De gymnasiale uddannelser

De gymnasiale uddannelser er – ud over at være almindelige - studieforberedende uddannelser, som skal give de unge forudsætningerne for at starte og gennemføre en videregående uddannelse.

Denne opgave bliver ikke løftet godt nok i dag. For få starter på en videregående uddannelse, og mange af dem, som starter, gør det for sent. For få vælger en videregående uddannelse inden for teknik, natur eller sundhed. Frafaldet på de gymnasiale uddannelser er også for stort.

Den netop gennemførte gymnasireform er rettet mod disse problemer, men der er behov for yderligere initiativer.

De unges interesse og faglige forudsætninger for naturvidenskabelige fag skal styrkes. Der skal oprettes 4-6 ressourcecentre spredt over landet, som kan understøtte en inspirerende undervisning i de naturvidenskabelige fag på et højt fagligt niveau.

Kvaliteten og det faglige niveau på de gymnasiale uddannelser skal også styrkes generelt. Der skal på sigt være færre obligatoriske fag i det almene gymnasium og mere tid til fordybelse i studieretningsfagene. Elevernes fremskridt skal måles bedre, og lærernes kompetencer skal øges. Frafaldet på de gymnasiale uddannelser skal bringes ned bl.a. ved at forbedre vejledningen til de unge.

1. Strategi for internationalisering af uddannelserne

Globaliseringen medfører, at studerende, medarbejdere og virksomheder i stigende grad bevæger sig på tværs af landegrænserne og samarbejder med folk i andre lande og kulturer. Når Danmark skal bevare sin position som et af verdens rigeste samfund uden store skel, stiller det betydelige krav til uddannelserne. Uddannelsessystemet skal bidrage til at tiltrække højt kvalificeret arbejdskraft og vækstvirksomheder og gøre danske unge i stand til at arbejde og begå sig internationalt.

Regeringen har sat ambitiøse mål for internationalisering af uddannelserne:

- Uddannelserne skal sikre, at alle unge får kundskaber og færdigheder, der kvalificerer dem til at deltage aktivt i en globaliseret verden.
- Flere danske elever og studerende skal på uddannelsesophold i udlandet, så de som led i deres uddannelse kan få international indsigt og erfaring. Flere højt kvalificerede udenlandske studerende og undervisere skal til Danmark.
- Uddannelsesinstitutionerne skal udvikle attraktive faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt kvalificeret arbejdskraft og vækstvirksomheder i Danmark.

For at nå målene er der behov for en indsats på fire områder:

1. Mange flere danske studerende skal have mulighed for at uddanne sig i udlandet.
2. Danske uddannelser skal være internationalt attraktive.
3. De videregående uddannelser skal tiltrække flere højt kvalificerede udenlandske studerende.
4. Folkeskoler og ungdomsuddannelser skal sikre, at alle unge får en uddannelse med globalt perspektiv.

1.1 Mange flere danske studerende skal have mulighed for at uddanne sig i udlandet

Danske unge, der uddanner sig i udlandet, er en vigtig kilde til ny viden og indsigt i Danmark.

Der er allerede en del unge, som tager et uddannelsesophold i udlandet. I 2003/04 var 3.400 danske studerende i gang med en hel videregående uddannelse i udlandet. Herudover gennemførte 4.600 en studieperiode i udlandet af minimum 3 måneders varighed.

Men billedet varierer betydeligt mellem uddannelserne. Omkring hver tredje universitetsstuderende er på et udlandsophold som led i uddannelsen. På de mellemlange videregående uddannelser er det kun knap hver femtende. På universiteterne er næsten 80 pct. af de udsendte samfundsfaglige eller humanistiske studerende. Inden for naturvidenskab er det færre, der tager til udlandet.

Dyrt at læse i udlandet

Én barriere for de danske studerende, som ønsker at studere i udlandet, er, at det kan være meget dyrt. I Danmark er uddannelse gratis, mens eftertragtede uddannelsesinstitutioner i England og de fleste lande uden for Europa opkræver høje studieafgifter, som de unge selv må betale. Studieafgifterne på eftertragtede universiteter uden for Europa kan i nogle tilfælde være over 200.000 kr. om året.

I dag kan de unge ikke få taxameterpengene med – heller ikke selv om de bliver optaget på et af verdens bedste universiteter.

Krav om ligevægt i udvekslinger

Studerende, som ønsker et korterevarende studieophold uden for EU, bremses ofte af, at udvekslingsaftaler mellem danske og udenlandske uddannelsesinstitutioner forudsætter ligevægt i omfanget af udvekslinger. Det kan være svært at opnå mellem fx danske og amerikanske institutioner.

Studerende på mellemlange videregående uddannelser har kun i mindre grad mulighed for et udenlandsk studie- og praktikophold. Uddannelsesstrukturen på bl.a. lærer- og pædagoguddannelserne mangler tilstrækkelig modulopbygning og fleksibilitet til, at de studerende kan tage på længerevarende meritgivende ophold i udlandet. Det er bl.a. et problem i forhold til deltagelse i ERASMUS-programmet, hvor opholdet skal være af mindst tre måneders varighed. Og ikke alle institutioner har et såkaldt ERASMUS University Charter, som er en forudsætning for deltagelse i programmet.

Det er også en barriere, at den nuværende danske karakterskala er vanskelig at forstå for udenlandske uddannelsesinstitutioner og arbejdsgivere. Det gør det sværere at dokumentere det opnåede niveau i en dansk uddannelse og at overføre karakterer til et udenlandsk system.

Mange flere danske studerende skal til udlandet

- **Nyt udlandsstipendium til unge, som optages på udenlandsk universitet eller højskole af kvalitet:** Der etableres en ny udlandsstipendieordning for at give mange flere danske unge økonomisk mulighed for at tage en hel uddannelse på udenlandske universiteter og højskoler af kvalitet. Udlandsstipendiet skal gå til hel eller delvis dækning af studieafgiften i udlandet og kan højst svare til taxametertilskuddet til en tilsvarende dansk uddannelse. Ordningen afgrænses bl.a. af en positivliste over de udenlandske universiteter og højskoler, som er omfattet. De unge skal kunne få SU i samme periode, som stipendiet løber.
- **Nyt udlandsstipendium til kortere studieophold, der ikke sker som led i en udvekslingsaftale:** Danske studerende, som får mulighed for et meritgivende kortere studieophold på udenlandsk universitet eller højskole af kvalitet, men som bremses af kravet om ligevægt i udvekslingsordningerne, skal kunne få studieafgiften dækket inden for et beløb op til taxametertilskuddet. Ordningen afgrænses bl.a. af en positivliste over de udenlandske universiteter og højskoler, som er omfattet.
- **Institutionerne skal fastsætte mål for antallet af studieophold:** Universiteterne og de kommende Højskoler for Videregående Uddannelser skal i udviklingskontrakterne fastsætte mål for antallet af studerende, der sendes på studieophold i udlandet.
- **ERASMUS University Charter:** De kommende Højskoler for Videregående Uddannelse og erhvervsakademier, som ikke har et ERASMUS University Charter, skal forpligtes til at få det.
- **Bedre mulighed for udlandsophold på de mellemlange videregående uddannelser:** De kommende Højskoler for Videregående Uddannelsers udbud af mellemlange videregående uddannelser skal tilrettelægges, så det bliver muligt at gennemføre en del af den teoretiske uddannelse eller et praktikophold i udlandet.
- **Ny karaktererskala:** Den nuværende 13-skala skal erstattes af en ny internationalt sammenlignelig skala.

1.2 Danske uddannelser skal være internationalt attraktive

Det globale uddannelsesmarked er under hastig udvikling. Antallet af studerende, der efterspørger en uddannelse uden for deres hjemland, forventes at stige fra omkring 2 millioner i dag til over 7 millioner i 2025. Det skaber øget konkurrence om de bedste studerende og undervisere.

Det er vigtigt, at de danske uddannelsesinstitutioner ruster sig til den stigende konkurrence ved at udvikle stærke og internationalt attraktive uddannelsesmiljøer.

Institutionerne mangler mål for internationalisering

Hovedparten af de danske universiteter har længe arbejdet med internationalisering af uddannelserne og har mange aktiviteter på området. Men ingen af de 12 universiteter har endnu udarbejdet en sammenhængende strategi for deres deltagelse på det globale uddannelsesmarked. På de øvrige videregående uddannelser har det store flertal af institutionerne ingen internationaliseringsstrategi.

Høj mobilitet blandt underviserne er en meget vigtig faktor, hvis uddannelserne i praksis skal have international standard. Mulighederne for at tiltrække de allerdygtigste udenlandske undervisere kan hæmmes af, at de danske uddannelsesinstitutioner ikke altid kan tilbyde disse tilstrækkeligt attraktive vilkår, herunder en internationalt konkurrencedygtig løn.

På de danske korte og mellemlange videregående uddannelser har kun en lille del af underviserne været på faglige ophold i udlandet.

Uddannelsers indhold og kvalitet er uklare

Det er en væsentlig forudsætning for at deltage aktivt på det globale uddannelsesmarked, at uddannelsernes indhold kan sammenlignes med tilsvarende udenlandske uddannelser, og at de studerende har sikkerhed for en høj kvalitet. Kvalitetssikringen af danske videregående uddannelser lever imidlertid ikke op til internationale standarder. En række OECD-lande anvender – i modsætning til Danmark - et akkrediterings-system, hvor det regelmæssigt vurderes, om uddannelserne opfylder forud fastsatte kvalitetskriterier.

Danmark har heller ikke en samlet national indsats for at markedsføre Danmark som et uddannelsesland. Flere lande - fx Storbritannien, Tyskland og Holland - har positive erfaringer med en sådan markedsføring.

Danske uddannelser skal være internationalt attraktive

- **Mål for internationalisering:** Universiteterne og de kommende Højskoler for Videregående Uddannelser skal i udviklingskontrakterne opstille konkrete mål for internationaliseringen af uddannelserne, herunder mål for deltagelse på det globale uddannelsesmarked og for forpligtende strategisk samarbejde med udenlandske uddannelsesinstitutioner af høj kvalitet.
- **Flere undervisere med international kompetence:** Universiteterne og de kommende Højskoler for Videregående Uddannelser skal i udviklingskontrakterne opstille konkrete mål for udveksling af institutionens egne undervisere og for rekrutteringen af dygtige udenlandske undervisere.
- **Et nyt program for superprofessorer:** For at skabe forsknings- og undervisningsmiljøer af højeste internationale kvalitet etableres et program for superprofessorer. Superprofessorerne skal frigøres fra statens almindelige lønvilkår og have rådighed over egne budgetter for ansættelse af personale og indkøb af apparatur.
- **Kvalitetssikring efter international standard:** Den ministerielle godkendelse af uddannelserne erstattes af et akkrediteringssystem, som skal sikre, at uddannelsernes kvalitet og relevans lever op til international standard. Akkreditering vil gøre det nemmere for uddannelsesinstitutioner at udbyde uddannelser i udlandet.
- **Systematisk anvendelse af benchmarking:** De videregående uddannelsesinstitutioner skal systematisk sammenligne deres uddannelsesudbud og –indhold med relevante udenlandske uddannelsesudbud af høj kvalitet.
- **Markedsføring af Danmark som uddannelsesland:** For at institutionerne kan tiltrække højt kvalificerede udenlandske studerende og undervisere til Danmark skal der udarbejdes en strategi for national profilering og markedsføring af Danmark som uddannelsesland. Strategien udarbejdes på baggrund af en analyse af muligheder og udfordringer på det internationale uddannelsesmarked. Et element i strategien kan være etablering af et program for løbende indsamling og formidling af data om det globale uddannelsesmarked.

1.3 De videregående uddannelser skal tiltrække flere højt kvalificerede udenlandske studerende

Højt kvalificerede udenlandske studerende bidrager positivt til studiemiljøet, indgår i rekrutteringsgrundlaget for forskeruddannelser og kan bidrage til at sikre danske virksomheder højt kvalificeret arbejdskraft.

Danmark har relativt få udenlandske studerende. I 2003 udgjorde udlændige knap 5 pct. af de studerende på de danske videregående uddannelser, mod 9 pct. i Tyskland, 11 pct. i Storbritannien og 12 pct. i Schweiz.

Mangel på engelsksprogede kurser

Det er naturligvis svært at tiltrække dygtige udenlandske studerende, når mange fag og uddannelser kun findes på dansk. På universiteterne er udbuddet på engelsk steget kraftigt, specielt på kandidatuddannelserne. Men der er fortsat institutioner og fag, især på de mellemlange videregående uddannelser, hvor det relevante udbud på engelsk er beskedent.

Udenlandske studerende får for sent besked om optag

Udenlandske studerende, der ønsker at blive optaget på en dansk videregående uddannelse, skal søge senest den 15. marts, men får først besked om optagelse den 28. juli. Studiestarten er typisk den 1. september. Den snævre tidsramme giver ikke de studerende tilstrækkelig tid til at få praktiske forhold som opholdstilladelse og bolig på plads.

Kulturaftalestipendier er ikke målrettede

Danmark har indgået en række kulturaftaler med andre lande om gensidig udveksling og samarbejde om bl.a. uddannelse. Det indgår i aftalerne, at Danmark tilbyder stipendier, der dækker udenlandske studerendes leveomkostninger under kortere universitetsophold. Der er vide rammer for opholdenes indhold og få krav til ansøgerne. Stipendierne medvirker ikke til at få de dygtigste udenlandske studerende til de mest relevante uddannelser.

Flere højt kvalificerede studerende til Danmark

- **Mål for fag og uddannelser på engelsk:** Den enkelte videregående uddannelsesinstitution skal via udviklingskontrakten forpligtes til at sætte relevante mål for udbud af uddannelser eller fag på engelsk.
- **Ny kvote 3 for ansøgere uden for EU:** For ansøgere uden for EU skal der i optagesystemet oprettes en kvote 3 for uddannelser på engelsk. Svar på optag via kvote 3 skal gives 1. april, så der er tid til at skaffe opholdstilladelse, bolig mv. inden studiestart. Kvote 3 etableres ved at dele kvote 2 og skal som udgangspunkt dække højst ca. 5 pct. af optaget på en uddannelse. Der skal stilles høje krav til ansøgenes kvalifikationer.
- **Målretning af kulturaftalestipendier:** De eksisterende kulturaftalestipendier til udenlandske studerende skal målrettes højt kvalificerede studerende og dække relevante uddannelsesområder.

1.4 Folkeskoler og ungdomsuddannelser skal sikre, at alle unge får en uddannelse med globalt perspektiv

Viden om andre lande, sprogfærdigheder og international kultur- og samfundsforståelse er væsentlige forudsætninger for at deltage aktivt i et samfund præget af globaliseringen. Det er grundlæggende kompetencer, som de unge skal have allerede i folkeskolen og ungdomsuddannelserne.

De danske elever har utilstrækkelige resultater i engelsk. Der er derfor taget initiativ til at styrke engelskundervisningen i folkeskolen. I gymnasiet bliver sprogundervisningen også styrket i forbindelse med den nye gymnasireform.

Men det er stadig et problem, at kun få folkeskoler giver eleverne lejlighed til at anvende og afprøve deres kundskaber og færdigheder i en international sammenhæng. Det kan bl.a. skyldes, at internationaliseringsarbejdet ikke er tilgodeset og synliggjort nok i lovgrundlaget.

I udlandet er det almindeligt med privatfinansierede sommerskoler, hvor børn og unge fra forskellige lande mødes og deltager i både faglige, sociale og kulturelle aktiviteter. Men sommerskoler kendes næsten ikke i Danmark.

På ungdomsuddannelserne giver lovgivningen mulighed for enten at omlægge en uddannelse til at foregå på engelsk eller til i en periode at forelægge et konkret undervisningsforløb til udlandet. Dette sker visse steder på erhvervsskolernes uddannelser, men det er et fåtal af skolerne, der i dag udnytter mulighederne.

På de gymnasiale uddannelser gennemfører stort set alle klasser et eller flere kortvarige udlandsophold. Men rejserne trænger generelt til kvalificering med større fokus på det sproglige og faglige udbytte.

Den eksisterende nationale støtteordning for danske erhvervsuddannelseselevers praktik i andre EU-lande udnyttes heller ikke i tilstrækkeligt omfang. Kun 1-2 pct. af erhvervsuddannelseseleverne udnytter i dag mulighederne.

Lærere og skoleledere er nøgleaktører for arbejdet med det internationale perspektiv i uddannelserne. Det er derfor et problem, at der både i folkeskolen og på ungdomsuddannelsesskolerne er for lidt fokus på professionalisering og efteruddannelse af lærerne gennem internationale projekter og faglige ophold i udlandet, fx gennem EU-programmerne.

Folkeskolen og ungdomsuddannelserne skal give de unge grundlæggende internationale kompetencer

- **Lovgrundlaget skal præciseres:** Internationaliseringen af uddannelserne skal tilgodeses og synliggøres i lovgrundlaget for folkeskolen og erhvervsuddannelserne.
- **Undervisningen i engelsk skal styrkes:** Skolerne skal sikre, at den igangsatte styrkelse af engelskundervisningen i folkeskolen og de gymnasiale uddannelser understøttes. Det skal bl.a. ske gennem øget samspil med andre relevante fag, flere elev- og lærerudvekslinger og mere samarbejde med skoler i andre lande. Elever på erhvervsuddannelserne skal have bedre mulighed for at vælge engelsk på et højere niveau.
- **Flere internationale aktiviteter:** Skolerne skal sikre, at alle elever i både folkeskolen og i ungdomsuddannelserne i løbet af deres uddannelse deltager i mindst ét internationalt projekt.
- **Mere fokus på internationaliseringen:** Undervisningsministeriet og skolerne skal sikre, at der informeres bedre om muligheder og metoder til at arbejde med internationalisering af uddannelserne, bl.a. gennem bedre udnyttelse af de internationale uddannelsesprogrammer.
- **Sommerskoler:** Elever skal informeres bedre om mulighederne for at deltage i sommerskoler. Skoler skal informeres om mulighederne for at opnå EU-støtte til udvikling af sommerskoletilbud.
- **Mere undervisning på engelsk:** De gymnasiale uddannelser og erhvervsskolerne skal opfordres til – hvor det er relevant – at udbyde undervisning på engelsk eller forlægge dele af uddannelsen til udlandet inden for den eksisterende lovgivnings rammer.
- **Flere elever i erhvervsuddannelserne skal på praktik i udlandet:** Internationale virksomheder skal tilskyndes til at tilbyde praktikophold i udlandet, bl.a. ved at den nationale støtteordning til praktikophold skal kunne anvendes til ophold uden for Europa.

2. De unge skal være tidligere færdige med deres uddannelse

Danske unge starter sent på at uddanne sig og er lang tid om det. Halvdelen af de universitetsstuderende er over 28 år, før de er færdige. Det samme gælder uddannelser som pædagog og lærer. Dermed er danske unge omtrent 4 år ældre, når de afslutter deres videregående uddannelse, end hvis de havde fulgt den lige vej gennem uddannelserne. Det placerer Danmark blandt de lande, hvor de unge er længst tid om at blive færdige.

Alle kan ikke gå den lige vej gennem uddannelserne. Der skal være plads til velbegrundede pauser og til at vælge om. Men det er et problem, at danske studerende er så sent færdige. Det mindsker beskæftigelsen og sænker det generelle uddannelsesniveau. Dermed svækker det muligheden for, at Danmark fortsat kan være et af de rigeste lande, og det øger risikoen for, at ufaglærte kommer under pres.

Derfor har regeringen sat et klart mål for, at de unge skal blive tidligere færdige med deres uddannelse:

- Unge, der tager en videregående uddannelse, skal på længere sigt som hovedregel være færdige, senest når de er 25 år.

For at nå målet er der behov for en indsats på to områder:

1. De unge skal have en klar tilskyndelse til tidligere start.
2. Uddannelserne skal tilrettelægges, så forsinkelser minimeres.

Herudover vil regeringen fremlægge forslag om, at undervisningen efter 9. klasse skal rettes mod unge, som har behov for et særligt undervisningsforløb, som forbedrer deres forudsætninger for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Det vil samtidig bidrage til, at flere unge starter tidligere på en ungdomsuddannelse.

2.1. De unge skal have en klar tilskyndelse til tidligere start

Pauser og ventetid uden for uddannelsessystemet er den væsentligste årsag til, at unge danskere bliver sent færdige med en videregående uddannelse. Det skønnes, at pauser og ventetid reducerer beskæftigelsen med næsten 30.000 personer.

Pauser med erhvervsarbejde betyder også, at de unge vænner sig til en forholdsvis høj levestandard. Det kan for nogle være en selvstændig barriere for at komme i gang med at læse.

Kun 19 pct. af 1. prioritetsansøgerne til universitetsuddannelser går i gang lige efter gymnasiet. 32 pct. har ventet 3 år eller mere. En undersøgelse fra Københavns Universitet tyder på, at studerende på visse naturvidenskabelige fag klarer sig dårligere, jo længere de venter med at søge ind.

For de korte og mellemlange videregående uddannelser, fx pædagog og lærer, er startalderen typisk omkring 23 år.

Optagesystemet og dårlig vejledning forlænger ventetid

På de lange videregående uddannelser bidrager optagesystemet til at forlænge ventetiden, fordi mange unge bruger tid på at samle point til optag via kvote 2. Regeringen har ved ændringer af adgangsbekendtgørelserne i foråret 2005 besluttet at afskaffe det nuværende pointsystem med virkning fra sommeren 2008. Herefter skal optag via kvote 2 alene afgøres ved en individuel vurdering.

Men det er fortsat et problem, at der ikke gennem optagesystemet sendes et klart signal til de unge om, at de bør starte hurtigt på en videregående uddannelse. En adgangsgivende eksamen, som fx er 10 år gammel, tæller i optagesystemet på lige fod med en ny eksamen, selv om de faglige færdigheder svækkes, når den unge i længere tid efter sin ungdomsuddannelse beskæftiger sig med andre ting.

Meget tyder også på, at de unge ikke er tilstrækkeligt afklarede om deres studievalg, og at vejledningen ikke er god nok. Ofte stemmer de unges holdning til studieaktiviteten ikke overens med kravene. Og mange unge forsøger flere gange at blive optaget på en uddannelse med adgangsbegrænsning, selv om deres chancer for at blive optaget er meget små.

SU-reglerne tilskynder ikke til tidlig start

Den danske SU giver alle unge økonomisk mulighed for at uddanne sig, og støtteniveauet hører til de højeste i verden. Samfundets gevinst af en uddannelse er mindre, jo ældre de studerende er, før de kommer ud på arbejdsmarkedet. Men SU er ikke indrettet på at give de unge en tilskyndelse til at starte tidligt på en uddannelse. Adgangen til SU på videregående uddannelser er uafhængig af, hvornår de unge starter på en videregående uddannelse.

De unge skal tilskyndes til hurtigere start

- **SU'en skal differentieres:** SU-reglerne skal tilskynde til, at de unge starter tidligere på en uddannelse. En mulig model er at gøre størrelsen af SU afhængig af, hvornår den unge starter på en videregående uddannelse, fx ved at udbetale lidt mere i SU til studerende, der starter hurtigt efter adgangsgivende eksamen, og lidt mindre til studerende, der venter flere år.
- **Optagesystemet skal tilskynde til tidlig start:** Kvote 1 skal være hovedvejen til en videregående uddannelse og særligt målrettes dem, som søger ind kort efter deres adgangsgivende eksamen. Unge, der venter mere end to år efter, at de har afsluttet deres gymnasiale adgangsgivende eksamen, skal normalt søge i kvote 2. Der vil kunne blive dispenseret for 2 års reglen i forbindelse med barsel, sygdom, værnepligt og andre lignende forhold. Reglen vil kun omfatte nye studenter.
- **Bedre vejledning:** Vejledningen på alle niveauer (på gymnasierne og de øvrige ungdomsuddannelsesinstitutioner, Ungdommens Uddannelsesvejledning, studievalgcentre og studievejledningen på de videregående institutioner) skal oplyse de unge bedre om realistiske uddannelsesmuligheder, faglige krav på studiet og konsekvenserne af at udsætte studiestart, herunder mulighed for optag, risiko for at komme fagligt bagud, økonomi mv.
- **Vejledende samtaler på uddannelsesinstitutionerne:** Unge, der vil søge optagelse på en videregående uddannelse, skal have mulighed for en afklarende og vejledende samtale på den pågældende uddannelsesinstitution.
- **Særlig indsats på de gymnasiale uddannelser for hurtigere start:** Der skal sikres større faglig fordybelse i de gymnasiale uddannelser for at højne det faglige niveau. Og vejledningen ved optagelse til gymnasiale uddannelser og ved overgang til videregående uddannelse skal forbedres, jf. afsnit 3.

2.2. Uddannelserne skal tilrettelægges, så forsinkelser minimeres

På mange universitetsuddannelser er det hovedreglen, at de unge ikke gennemfører på den normerede studietid, dvs. 3 år for en bacheloruddannelse og typisk 2 år for en kandidatuddannelse.

På mange uddannelser er det under halvdelen, der gennemfører bacheloruddannelsen på normeret tid. Og på de fleste uddannelser er det under 20 pct., som gennemfører de 2-årige kandidatuddannelser på normeret tid. Den samlede forsinkelse er i gennemsnit 1½ år.

Urimelige krav og dårlig tilrettelæggelse af specialeskrivningen

Der er store forskelle i forsinkelser mellem universiteterne, også inden for samme uddannelsesretning. På naturvidenskab på Aalborg Universitet gennemfører 55 pct. på normeret tid, mod kun 8 pct. på Københavns Universitet. På Handelshøjskolen i København gennemfører de studerende markant oftere på normeret tid end de studerende på universiteternes samfundsvidenskabelige uddannelser.

Før 1992 var en universitetsuddannelse typisk 6 år. De lange studietider ud over normeringen på nogle uddannelser kan tyde på, at ikke alle uddannelsers indhold og faglige krav reelt er tilpasset den normerede tid på 5 år, som blev indført i løbet af 1990'erne. På nogle naturvidenskabelige uddannelser bruger de studerende i gennemsnit mere end 7 år.

Særligt i forbindelse med specialeskrivningen på universitetsuddannelserne bruger de studerende lang tid. På stort set alle uddannelser er specialet normeret til ½ år. Men nogle studerende vælger og tilskyndes til at bruge væsentlig længere tid, fordi der stilles for høje krav og forventninger til specialet.

De studerende kan have nemmere ved at få høje karakterer, hvis de bruger lang tid på at læse. Men det fremgår ikke af eksamensbeviset, hvor lang tid, man har været om at gennemføre de enkelte dele af studiet.

De studerende tilmeldes i dag ikke automatisk eksamen, når de starter på et fag eller kursus. Det er op til den enkelte studerende at træffe beslutning om, hvornår eller om den studerende går til eksamen. Og institutionernes tilskyndelse til at fokusere på forsinkelse er begrænset, selv om universiteternes udviklingskontrakter indeholder mål om at mindske forsinkelse. Ringe muligheder for hurtig reeksamination kan også være med til at forlænge studietiden.

Erfaringer fra Aarhus Universitet viser, at en mere overskuelig semesterstruktur og tættere kobling af undervisning og eksamen kan mindske forsinkelser.

SU-reglerne kan medvirke til forsinkelser

Alle unge har adgang til SU et år ud over normeret studietid. Derudover fravælger og opsparer mange unge 1-3 SU-klip om året. Det betyder, at

de studerende i praksis kan få SU op til 2½ år ud over normeret studietid. SU til studerende på universitetsuddannelser, der læser ud over normeret tid, skønnes at koste ca. 500 mio. kr. om året.

SU-reglerne indeholder stort set ingen tilskyndelse til at undgå unødige forsinkelser. Tværtimod giver muligheden for at opspare klip stor fleksibilitet til at vælge forsinkelser undervejs i studiet.

De unge skal tilskyndes til hurtigere gennemførelse

- **SU ændres for at nedbringe forsinkelser undervejs i studiet:** SU-reglerne skal ændres, så de unge tilskyndes til færre forsinkelser undervejs i studiet. En mulighed kan være at afskaffe den eksisterende mulighed for at opspare SU-klip og samtidig forhøje fribeløbsgrænsen. En anden mulighed kan være at dele SU op i et grundbeløb til alle og et tillæg, der kun bliver udbetalt ved fremdrift i studiet, fx bestået eksamen.
- **Tidskrav ved specialeskrivning:** Det skal være hovedreglen, at specialeskrivningsperioden svarer til det normerede. Der skal derfor indføres et krav om en tidsfrist for aflevering af speciale. Selvforskyldt overskridelse af fristen skal anses som et eksamensforsøg og kan udløse krav om at starte forfra med et nyt speciale.
- **Det skal være muligt at gennemføre på normeret tid:** Universiteterne skal i studieordningerne sikre, at uddannelserne tilrettelægges, så indhold og fagmål kan nås på normeret tid.
- **Gennemførelstid skal fremgå af eksamensbeviset:** Det skal fremgå tydeligt af eksamensbeviset, om studiets speciale og bachelorprojekt er bestået på normeret tid.
- **Automatisk tilmelding til eksamen:** Universiteterne skal automatisk tilmelde de studerende til eksamen. Ingen studerende skal kunne tilmelde sig et fag eller kursus uden automatisk også at tilmelde sig eksamen.
- **Ny semesterstruktur og hurtig reeksamen:** Uddannelserne skal tilrettelægges, så hvert semester er mere overskueligt for den studerende. Der skal være tættere sammenhæng mellem undervisning og eksamen. Universiteterne skal give de studerende, der dumper, mulighed for hurtig reeksamination.
- **Klare konsekvenser for universiteterne:** Universiteterne skal være langt mere aktive i deres indsats for, at de studerende gennemfører uddannelse hurtigt. Indsats og resultater med nedbringelse af forsinkelse skal indgå med målbare indikatorer i universiteternes udviklingskontrakter. Taxameterbevillingerne skal kobles til de unges færdiggørelse ved indførelse af færdiggørelsestaxameter på kandidatuddannelserne og en særlig taxameterpræmiering, når studerende gennemfører på normeret tid.

3. De gymnasiale uddannelser skal forberede bedre til videregående uddannelse

De gymnasiale ungdomsuddannelser – det almene gymnasium (stx), de erhvervsgymnasiale uddannelser (hhx og htx) og højere forberedelseseksamen (hf) – skal ruste de unge til at læse videre. De gymnasiale uddannelser har derfor stor betydning for, at flere unge tager en videregående uddannelse.

Regeringen har sat klare mål for de gymnasiale uddannelser:

- De gymnasiale uddannelser skal give eleverne gode faglige og almene kompetencer og derved understøtte, at mindst 50 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse i 2015.
- De gymnasiale uddannelser skal bidrage til, at mindst 95 pct. af de unge i år 2015 gennemfører en ungdomsuddannelse.
- De gymnasiale uddannelser skal give alle elever et solidt naturvidenskabeligt grundlag og give flere unge forudsætning for og motivation til at vælge en teknisk-naturvidenskabelig videregående uddannelse.

Den netop gennemførte gymnasiereform bidrager til at realisere disse mål ved at øge den faglige fordybelse, styrke samarbejdet mellem de forskellige fag og styrke naturvidenskab. Undervisningsministeren har nedsat en følgegruppe til løbende at følge implementeringen af gymnasiereformen og foreslå nødvendige justeringer. Selv om det generelt er for tidligt at vurdere reformens effekt, er der behov for yderligere forbedringer.

Der er brug for en indsats på tre områder:

1. Styrket faglighed og bedre vejledning skal forbedre overgangen til en videregående uddannelse.
2. Nye ressourcetre for naturfag skal understøtte inspirerende undervisning på højt fagligt niveau
3. Skoleledelserne skal styrkes, så de matcher de nye krav

3.1 Styrket faglighed og bedre vejledning skal forbedre overgangen til en videregående uddannelse

Flere unge skal starte på en videregående uddannelse. De unge skal starte tidligere end i dag, og de skal helst vælge rigtigt første gang. Det stiller krav om høj faglighed og god vejledning i de gymnasiale uddannelser.

For lidt faglig fordybelse

Efter gymnasireformen skal en gymnasieelev have 14 fag. Hvis eleven fx vælger naturfaglig retning med matematik, fysik og kemi, skal eleven have yderligere 11 fag, hvoraf de fleste ikke har tilknytning til studieretningen. Det kan fx være biologi, dansk, engelsk, historie, idræt, musik, oldtidskundskab, religion, samfundsfag, filosofi og tysk. Den lange fagrække svækker det faglige fokus og dermed forberedelsen til videregående uddannelser.

Lærernes kompetencer er afgørende for fagligheden. Gymnasireformen udløser mange midler til efteruddannelse. Men kun få skoler udvikler systematisk lærernes kompetencer i forhold til skolens behov.

Eleverne har brug for et overblik over, hvor langt de er nået i forhold til de faglige mål for uddannelsen og for de enkelte fag. Eleverne har brug for en fokuseret og fremadrettet vejledning i, hvordan de kan forbedre deres indsats. Med gymnasireformen har skoleledelsen fået ansvar for at udarbejde evalueringsplaner for eleverne. Men der er endnu ikke udviklet en systematisk tilgang til, hvordan evalueringerne bedst kan foregå.

Frafaldet er for stort

Frafaldet i de gymnasiale uddannelser er også for stort. 16 pct. af de matematiske og 20 pct. af de sproglige elever i det almene gymnasium afbryder uden at afslutte med eksamen. På hf og htx er frafaldet væsentligt højere. Langt de fleste, der falder fra, tager dog en anden ungdomsuddannelse. Af de 20 pct. unge, der ikke afslutter en ungdomsuddannelse, kommer kun 2,4 pct. fra de gymnasiale uddannelser.

Det er bl.a. et problem, at vejlederne i Ungdommens Uddannelsesvejledning ikke ved nok om de enkelte gymnasiale uddannelser. Og elevernes uddannelsesplaner fra folkeskolen er ikke indrettet på at kunne anvendes systematisk efter optagelsen på en gymnasial uddannelse.

For få tager en videregående uddannelse

Fra de almene gymnasier fortsætter hver fjerde ikke på en videregående uddannelse. Fra erhvervsgymnasierne er det endnu færre.

Det er et problem, at de studieforberevende uddannelser ikke motiverer og vejleder de unge godt nok til videre uddannelse. De faglige forudsætninger er heller ikke altid tilstrækkelige. Og ofte er de unges holdning til studieaktivitet ikke i overensstemmelse med kravene. Mange gymnasieelever ved ikke nok om indhold og undervisningsform på de uddannelser, de søger ind på.

Skolerne ved heller ikke, hvordan det går deres elever efter den afsluttende eksamen. Det er uheldigt, at viden herom ikke anvendes systematisk til at forbedre og målrette undervisningen i de gymnasiale uddannelser.

Styrket faglighed og bedre vejledning skal forbedre overgangen til en videregående uddannelse

Styrkelse af kvaliteten og det faglige niveau:

- **Mere tid til faglig fordybelse.** Antallet af obligatoriske fag i det almene gymnasium skal på sigt begrænses for at give bedre tid til faglig fordybelse i studieretningsfagene. Den følgegruppe, der er nedsat af undervisningsministeren til løbende at følge implementeringen af gymnasireformen, vil blive opfordret til at se nærmere på dette spørgsmål.
- **Bedre evalueringer af elevernes fremskridt.** Skoleledelsen skal støttes i at udvikle evalueringsformer, der sigter på, hvordan eleverne kan gøre fremskridt. Best-practice skal opsamles og spredes.
- **Bedre kvalitet gennem udvikling af lærernes kompetencer.** Skoleledelsernes ansvar for at give lærerne systematisk kompetenceudvikling i forhold til skolernes behov skal præciseres.

Bedre vejledning skal reducere frafaldet:

- **Bedre vejledning om kravene i de gymnasiale uddannelser.** Ungdommens Uddannelsesvejledning skal sørge for opkvalificering af vejledernes viden om de forskellige gymnasiale uddannelser.
- **Bedre brobygning fra folkeskolen.** Der skal indføres præcise krav til udarbejdelsen af folkeskoleelevernes uddannelsesplan og stilles krav om, at oplysningerne i den enkelte elevs uddannelsesplan bruges ved planlægningen af den indledende fase af ungdomsuddannelsen.
- **Nye tiltag for lavere frafald.** Frafaldet i de gymnasiale uddannelser skal reduceres ved bl.a. introduktionsforløb, tutorordning, studiebog og værkstedsundervisning.

Bedre overgang til de videregående uddannelser:

- **Gennemsigtighed om overgang til videregående uddannelser:** Studievalgscentrene skal formidle erfaringer for, hvordan de gode institutioner sikrer høj overgang til videregående uddannelser og lavt frafald. De enkelte institutioner skal på hjemmesiden bl.a. oplyse om rekruttering, frafald og gennemførelse af videregående uddannelse.
- **Bedre vejledning:** De gymnasiale uddannelser skal sammen med Ungdommens Uddannelsesvejledning og Studievalgscentrene forbedre og målrette vejledningen om de videregående uddannelser, bl.a. ved brug af uddannelsesplaner. Studievalgscentrene skal sætte ind med opsøgende vejledning til visse grupper af indvandrere.
- **Vejledende samtaler på uddannelsesinstitutionerne:** Unge, der vil søge optagelse på en videregående uddannelse, skal have mulighed for en afklarende og vejledende samtale på den pågældende uddannelsesinstitution.

3.2 Nye resourcecentre for naturfag skal understøtte inspirerende undervisning på højt fagligt niveau

Personer med en videregående uddannelse inden for natur, teknik og sundhed har lav ledighed, og samfundets afkast af uddannelserne er højt. Langt hovedparten af virksomhedernes forskning og udvikling sker også inden for disse områder.

Men danske unge uddanner sig ikke i samme grad som unge i andre lande inden for naturvidenskabelige og tekniske fag. I Danmark har kun omkring 1 pct. af de 25-34-årige en universitetsuddannelse inden for naturvidenskab eller teknik. Det er under gennemsnittet for OECD. Og langt under fx Finland, hvor andelen af de naturvidenskabeligt og teknisk uddannede er dobbelt så høj som i Danmark.

Manglende faglige kundskaber og lille interesse

Der er store forskelle mellem de enkelte gymnasier på, hvor mange elever der påbegynder en videregående uddannelse inden for naturvidenskab, sundhed og teknik. Fx er der i nærheden af DTU både gymnasier, der leverer omkring 15 studenter om året til civilingeniørstudiet, og gymnasier, der ikke leverer nogen.

Fra 2006 skal alle almene gymnasier og htx-skoler udbyde studieretninger, der giver adgang til stort set alle videregående uddannelser inden for naturvidenskab, sundhedsvidenskab og teknik. Men de unges valg af videre uddannelse er i høj grad styret af deres interesser og af deres faglige forudsætninger. At alt for få unge vælger at uddanne sig inden for naturvidenskab skyldes bl.a., at undervisningen på de gymnasiale uddannelser ikke i tilstrækkelig grad giver de unge interesse for naturfag og faglige kundskaber på højt niveau.

Der mangler i dag en systematisk indsats med at udvikle og sprede viden om, hvilke undervisningsmetoder og undervisningsmaterialer der fungerer bedst. Eleverne mangler muligheder for at kunne anvende det nyeste, ofte meget kostbare, eksperimentelle udstyr. Og gymnasielærerne mangler faglig og pædagogisk efteruddannelse, bl.a. om hvilke undervisningsprincipper, der fungerer bedst.

I Sverige har man siden 1998 oprettet nationale resourcecentre, der skal støtte udviklingen af aktuel og stimulerende naturfaglig og teknisk undervisning, og et tilsvarende center ("Naturfagscenteret") er netop oprettet i Norge. I Danmark er et lignende center med hovedfokus på folkeskoleområdet på vej.

Nye ressourcecentre skal stimulere interessen for naturfag og styrke undervisningen

- **Ressourcecentre for naturfag.** Der skal etableres i alt 4-6 ressourcecentre spredt over landet, som skal styrke de gymnasiale uddannelsers undervisning i naturfag. Ressourcecentrene skal fx være knyttet til universiteternes naturvidenskabelige fakulteter eller tilsvarende forskningstunge institutioner.
- **Mere inspirerende undervisning.** Ressourcecentrene skal støtte uddannelsesinstitutionerne ved at tilbyde skoleklasser at anvende forskningsrelateret laboratorieudstyr og give forskningsrelaterede undervisningstilbud, herunder talentpleje til skoleklasser eller udvalgte elevgrupper. Centrene skal endvidere stimulere og udvikle netværk mellem skoler, forsknings- og udviklingsmiljøer og virksomheder om konkrete undervisningsforløb.
- **Bedre undervisningsmaterialer.** Centrene skal udvikle og formidle forskningsrelevant undervisningsmateriale, fx it-baseret materiale.
- **Efteruddannelse af lærere og erfaringsopsamling.** Centrene skal være spydspidser for faglig og pædagogisk udvikling og efteruddannelse af lærere. Centrene skal desuden deltage i systematisk international videnopbygning og erfaringsudveksling om styrkelse af naturvidenskab, bl.a. ved at indsamle og sprede eksempler på best-practice fra skoler med stor rekruttering til tekniske, naturvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige uddannelser.

3.3 Skoleledelserne skal styrkes, så de matcher de nye krav

Ledelse gør en væsentlig forskel på, hvor godt en skole fungerer, og hvor meget eleverne lærer. Ikke mindst i en periode, hvor de gymnasiale uddannelsesinstitutioner skal håndtere de udfordringer, der følger af gymnasireformen. For de hidtidige amtslige gymnasier og for hf-kurserne er overgangen til selveje som led i kommunalreformen også en stor udfordring.

I dag har gymnasiets ledere først og fremmest fokus på rammerne for lærernes arbejde og sjældent på eksplicite mål for udvikling. Lederne gør kun i mindre grad brug af ledelsesredskaber som systematisk efteruddannelse af lærere, støtte til udviklingsprojekter og ny løn.

Arbejdstidsaftalen sætter væsentlige begrænsninger for, hvor meget skolelederen reelt kan råde over lærerens arbejdstid. Samtidig er danske gymnasielæreres årlige undervisningsforpligtelse mindre end i mange andre lande. Ledelsernes muligheder for at belønne særligt initiativrige eller kvalificerede medarbejdere er også begrænsede.

Kun de færreste ledere har en relevant lederuddannelse, og efteruddannelsen af lederne har været sparsom. Lederne er generelt ikke tilstrækkeligt forberedt til at håndtere de besluttede gymnasie- og kommunalreformer. Det kan modvirke gennemførelsen af det kvalitetsløft, som reformerne sigter på.

Skoleledernes kvalifikationer og ansvar skal styrkes

- **Systematisk efteruddannelse af skoleledere.** Der skal iværksættes en systematisk efteruddannelse af skolernes øverste ledelser i at anvende nye, ledelsesmæssige værktøjer og frihedsgrader til at udvikle uddannelsens kvalitet.
- **Større råderet over lærernes tid.** Staten og Gymnasieskolernes Lærereforening bør ændre overenskomsterne, så skolelederen kan råde over en større del af lærerens tid og får større mulighed for at belønne særligt initiativrige eller kvalificerede medarbejdere.